

УДК 78:78.08

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/51-25>

Катерина НІКОЛАЄВА,

orcid.org/0000-0003-1391-9334

*аспірант кафедри музикознавства та хорового мистецтва
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) katakostenko146@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ТА КОМПОЗИТОРСЬКОЇ МАНЕРИ ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА НА ПРИКЛАДІ ЙОГО ВОКАЛЬНИХ ТВОРІВ

Статтю присвячено вокальній творчості В. Івасюка та втіленню у ній особистих рис його творчості. Метою статті є висвітлення особливостей індивідуальної творчої манери В. Івасюка на прикладі його вокальних творів. Тематика даної статті має важливе практичне значення, особливо для популяризації пісенної творчості митця серед сучасних музикантів та слухачів, а також для поглибленого аналізу жанрово-стильових особливостей та характерних рис виразових засобів, використаних композитором, задля формування на основі цих досліджень цілісного уявлення про особливості композиторського стилю В. Івасюка. Вокальний доробок митця, у якому він втілює власне творче світобачення став своєрідним переосмисленням жанру, і в його творчості він виступає джерелом самовираження та усвідомлення особистості крізь призму жанрово-стильового різноманіття. Елементи музичної мови, використаної композитором у пісенних творах органічно поєднують фольклорний колорит із новими естрадними формами, синтезують національну культуру з тогочасними актуальними світовими мистецькими тенденціями. Особливостями його композиторського стилю є використання власних гармонічних, мелодичних, метроритмічних прийомів і моделей, що робить вокальні твори композитора впізнаваними та підкреслює індивідуальність його творчої манери. Вокальна творчість В. Івасюка відображає надзвичайний талант композитора передавати зміст та характер твору виразовими засобами музичної мови. Жанрове, стильове, гармонічне та темпоритмічне різноманіття його творів забезпечують їм оригінальність, новизну та відображають авторський почерк В. Івасюка. Завдяки своєму мелодичному багатству та широкому спектру тематизму, пісенна лірика митця користується великою популярністю вже декілька десятиліть та є одним із джерел натхнення для сучасних композиторів-піснярів та виконавців. Різноманітність тематизму та багатство виразових засобів, які використовує митець у своїх вокальних творах, зумовлюють їх цінність в контексті наукового дослідження і практичного виконання та сприяють актуальності його творчості у сучасному мистецькому просторі України.

Ключові слова: Івасюк, вокальні твори, особливості, жанр, стиль.

Kateryna NIKOLAIEVA,

orcid.org/0000-0003-1391-9334

*Graduate Student at the Department of Musicology and Choral Arts
Ivan Franko national University
(Lviv, Ukraine) katakostenko146@gmail.com*

FEATURES OF VOLODYMYR IVASIUK'S INDIVIDUAL STYLE AND COMPOSER'S MANNER ON THE EXAMPLE OF HIS VOCAL WORKS

The article is devoted to the vocal works of V. Ivasiuk, and the embodiment in it of personal features of his work. The aim of the article is to highlight the features of V. Ivasiuk's individual creative style on the example of his vocal works. The subject of this article has a great practical importance, especially for the promotion of the artist's songs among contemporary musicians and listeners, as well as for in-depth analysis of genre and style features and characteristics of the means of expression used by the composer. The vocal works of the artist, in which he embodied his own creative worldview, has become a kind of rethinking of the genre, and in his work he acts as a source of self-expression and awareness of the individual through the prism of genre and style diversity. Elements of the musical language used by the composer in the songs organically combine folklore with new pop forms, synthesize the national culture with the current in that time world art trends. The peculiarities of his compositional style are the use of his own harmonic, melodic, metrorhythmic techniques and models that makes the composer's vocal works recognizable and emphasizes the individuality of his creative style. V. Ivasiuk's vocal work reflects the composer's extraordinary talent to convey the content and character of the work through the expressive means of musical language. Genre, style, harmonious and temporitumic diversity of his works provide them with originality, novelty and reflect the author's handwriting. Due to its melodic richness and wide range of themes, the artist's song lyrics have been very popular for several decades and are one of the sources of inspiration for modern songwriters and performers. The diversity of themes and the richness of means of expression used by the artist in his vocal works, determine their value in the context of research and practical implementation and contribute to the relevance of his work in the contemporary art.

Key words: Ivasiuk, vocal works, features, genre, style.

Постановка проблеми. Висвітлюються жанрово-стильові особливості вокальних творів В. Івасюка як відображення особливостей його індивідуального творчого стилю та композиторської манери. Проведено аналіз окремих композицій, задля формування чіткого уявлення про використані виразові засоби та жанрово-стильові моделі, на основі яких митець формував власний спосіб подачі музичного матеріалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

За останнє десятиліття спостерігається стійкий інтерес музикознавців та мистецтвознавців до творчості В. Івасюка, зокрема висвітлювався феномен мистецької особистості композитора, визначалась його роль у процесі духовної інтеграції української культури; розглядалась стилістика пісенних композицій митця; проводився аналіз деяких виконавських аспектів його вокальної творчості. Наукова актуальність пісенної творчості митця зумовлюється багатством виразових засобів, зокрема гармонічних та метроритмічних моделей; використанням народнопісенних елементів та їх актуалізація у пісенних творах; різноманіття тематизму та художніх аспектів. Найбільш значними працями, які висвітлили деякі з цих пунктів є праці Т. Рябухи та А. Палійчук. Проблемі аналізу напрямів композиторсько-виконавської творчості В.Івасюка присвячено значна кількість досліджень, вступних статей до збірників його творів, авторами яких є А. Палійчук, Т. Рябуха, Кириловська, В. Маришак, О. Костюк, І. Лепша, П. Нечасва, Т. Унгурян, Б. Стельмах, І. Філіпенко та ін.).

Мета статті: висвітлити деякі особливості індивідуального творчого стилю та композиторської манери В. Івасюка на основі аналізу жанрово-стильових аспектів його вокальної творчості.

Виклад основного матеріалу. Володимира Івасюка можна позиціонувати як непересічного українського композитора ХХ століття, який популяризував українську пісню у світі та вивів її на якісно інший рівень. Його вокальна творчість є різносторонньою в плані жанровості, тематизму, виразових засобів музичної мови. В. Івасюк є творцем значної кількості пісенних творів, які здобули популярність, визнання та любов слухачів.

За своє коротке, але надзвичайно плідне життя митець зумів реалізувати себе як композитор, виконавець, поет, та стати одним із основоположників жанру естрадної пісні ХХ ст. Вокальна музика В. Івасюка займає виняткове місце в творчості митця. У ній яскраво проявляється його непересічний композиторський талант, здібність гармонійно поєднувати різноманіття музичних

виразових засобів із драматургією поетичного тексту та створювати цілісне полотно. Вокальна творчість Івасюка ввібрала в себе все багатство української пісні, і постала уже у його власному баченні, творчому й видозміненому, але не відірваному від свого музичного начала. Тематика творчості в певній мірі відображає й глибину світогляду автора та вміння оспівувати високе, сакральне доступними словами та виразовими засобами.

Надзвичайній популярності вокальної музики В. Івасюка сприяла його манера простоти викладу музичного матеріалу водночас із поєднання різноманіття виразових засобів та тонкістю осмислення поетичного тексту.

Творчість В. Івасюка ввібрала в себе гармонійний синтез духовного багатства, глибокого зв'язку з фольклором, високоінтелектуальних і новаторських поглядів на написання музики і поетичного тексту. Широта музичного і духовного світогляду автора проглядається крізь призму тематизму: любов до Батьківщини, трепетне і щире захоплення природою, глибокі душевні переживання та почуття. Внутрішня краса духовного світу В. Івасюка збагачується за допомогою прив'язаності до фольклорних, міфологічних та інших глибинних джерел. За спогадами його друзів, В. Івасюк не уявляв, як можна бути музикантом чи просто культурною людиною й не знати народну пісню. Йому вдалося органічно поєднати фольклорний колорит із новими естрадними формами, синтезувати національну культуру з тогочасними актуальними світовими мистецькими тенденціями. Завдяки всім цим факторам, за словами Ю. Рибчинського, “кожна його нова пісня не була нітрохи схожа на попередню” (Івасюк, 2012: 7).

Пісенна лірика В. Івасюка має характерні ознаки, що роблять її неординарною в своєму жанрі: своєрідна вокальна мелодика, винахідлива гармонізація з поєднанням мелодичних елементів різних стилів, темпоритм, який поєднав особливості української пісенності з ритмічними формулами естрадної музики того часу. Жанрове різноманіття пісенних творів В. Івасюка зумовлене наявністю у них ознак різних жанрів: колицькової (“Колицькова”, “Колицькова для Оксаночки”), балади (“Балада про мальви”, “Балада про дві скрипки”, “Балада про Віктора Хара”, елегії (“Елегія”, “Відлуння твоїх кроків”), танго (“Вернись із спогадів”, “Повір очам”), вальсу (“Фантазія травневих ночей”, “Білий серпанок”, “В тебе тільки раннє літо”), танцювальної пісні (“Водограй”, “Капельюх”). Особливостями авторського

стилю В. Івасюка було часте використання синкопованого ритму, зокрема це видно у творах “Червона рута”, “Водограй”, “Я піду в далекі гори”, “Пісня буде поміж нас”, “Аве, Марія”; помітним також є перехід з одноголосся у двоголосся або триголосся прикладом чого є пісні “Червона рута”, “Водограй”, “Я піду в далекі гори”, “Пісня буде поміж нас”, “Балада про дві скрипки”, “Я – твоє крило”, “Далина”, “Вогні Львова”, “Не треба осені”, “Калина приморожена”, “Стоїть пшениця, як Дунай”, “Братерське коло”.

Пісенна лірика В. Івасюка охоплює велику кількість жанрів – балада, танцювальна пісня, колицьова, елегія, вальс, танго та ін. До особливостей його авторського стилю належать часте використання синкопованого ритму у пісенних творах, перехід з одноголосся в дво або триголосся, стрибки у мелодичній лінії, застосування значної кількості випадкових альтерацій. Характерною рисою пісенних творів композитора є також секвенційна побудова мелодії, що робить їх доступними для сприйняття та легкими для запам’ятовування, особливо це помітно на прикладі його найвідоміших композицій “Червона рута”, “Водограй”, “Я піду в далекі гори”, “Пісня буде поміж нас” та “Балада про дві скрипки”.

Основний зміст у музиці і текстах пісень В. Івасюка зосереджено навколо тем лірико-інтимного змісту – “про любов, природу, музичну творчість». Відзначаючи цей факт, В. Маришак підкреслює, що “... основою основ його творчості прийнято вважати український пісенний фольклор” (Маришак, 2003: 9).

В. Івасюк вважав народну пісню дуже вдалою основою для написання вокальних творів, але негативно ставився до обробок народних пісень, про що він сам говорив в розповіді на випуску усного альманаху “Сонячні кларнети”: “Я ставлюсь негативно до обробок народних пісень. Втручатися у мелодику, ритміку не треба, бо все відшліфоване століттями. Мелодика, ритміка може бути підґрунтям для сучасної естрадної пісні” (Івасюк, 2009: 3).

Аналіз пісенної лірики В. Івасюка дозволяє засвідчувати надзвичайно розгорнуті інтереси митця в жанровій сфері, виявлену при цьому стильову інтеграцію, яка зумовлена прагнення віднайти власну музично-поетичну мову, індивідуальний стиль письма та авторські засоби мислення в музиці. Якщо прослідкувати жанрову еволюцію пісень Івасюка, ми бачимо поступовий розвиток від простої куплетної пісні через баладу і романс до початку праці в жанрі опери.

Пісні В. Івасюка за тематикою можна умовно поділити на дві групи – інтимні та громадські,

однак пісень першої групи значно більше. Інтимна пісенна лірика різноманітна і цікава – це твори про кохання, творчість, природу, душевні хвилювання та філософські роздуми. До найяскравіших творів на громадську тематику належить “Балада про мальви”, присвячена загиблیم під час воєнних подій і “Балада про Віктора Хара”, чилійського співака й композитора, знищеного хунтою Піночета.

Парадигма пісенної лірики В. Івасюка змінювалась протягом років і полягала у вдосконаленні музичного матеріалу, як у гармонічній мелодичній так і у темпоритмічній сферах. Разом із професіоналізмом митця ріс і його музичний досвід та композиторська майстерність: якщо в ранніх творах він використовує прості музичні побудови і гармонізації, (“Червона рута”, “Водограй” – куплетна форма, секвенційний, не ускладнений гармонічно рух мелодії) то в більш пізніх він застосовує більш складні музичні конструкції, поліфонію та ширший арсенал виразових засобів

Індивідуальність В. Івасюка як композитора та його вражаючий творчий потенціал проявився перш за все в його безсмертній “Червоній руті”. Народжена із загадкової легенди, ця пісня спочатку мала форму балади, але після трирічних творчих пошуків та видозмін композиція набула куплетної форми, при цьому, композитор нерідко ускладнює її контрастними образами-епізодами, які призводить до дво- і трьохчастковості, використовує елементи варіаційного і наскрізного розвитку (Кириловська, 2003: 8).

Не менш відомою та мелодично багатою є пісня “Водограй”, своєрідний гімн природі, оспівування її краси. У цьому творі особливо чітко видно авторський почерк митця – простота, але водночас оригінальність викладу музичного матеріалу, видозміни темпоритму, фактури, характерний секвенційний рух мелодії разом в поєднанні з поетичним текстом – все це надає твору самобутності та підкреслює авторський стиль В. Івасюка.

Гармонічна сфера творів Івасюка ввібрала в себе стильові особливості різних музичних напрямків – класицизму, романтизму, імпресіонізму, звучання ладів народної музики а також “базові” естрадні гармонії в авторській подачі. Він вмів не просто поєднувати музичні напрямки і стилі, а вибирати з ним саме ті елементи, які найкраще підкреслюють характер і драматургію певного твору, при цьому забарвлювати їх у власну палітру, створювати неординарний авторський стиль письма.

Необхідно звернути свою увагу і на особливості форми у вокальній творчості Івасюка. Здебільшого переважає куплетна форма, але у його творах вона видозмінюється, варіюється і набуває нових рис.

Автор використовує також форму народної пісні, у якій відсутній приспів, наскрізну – у якій відбувається стрімкий розвиток музичного матеріалу, баладну – яка народжується із синтезу куплетної форми, розгорнутості інструментального супроводу та глибини поетичного тексту.

Варто зазначити, що особливе місце у вокальній творчості В. Івасюка займає жанр ліричної пісні, яка відображає найтонші порухи багатой душі митця та його вміння передавати їх різноманітними музичними засобами. Для того, щоб глибше зрозуміти особливості індивідуального почерку композитора, необхідно детальніше розглянути деякі з його ліричних вокальних творів, зокрема: “Я піду в далекі гори”, “Фантазія травневих ночей”, “Колискова”, “Над морем”.

“Я піду в далекі гори” – один із творів, в якому яскраво проглядається авторський почерк В. Івасюка, його майстерність оспівувати красу природи, щирі почуття та синтезувати це з музикою. Твір куплетної форми, невеликий за обсягом, але різноманіття виразових засобів музичної мови надають йому баладності, створюють ефект розгорнутості форми. Починається твір з фортепіанного вступу, з фермати на половинній ноті у правій руці та паузи у лівій; далі йдуть переклички імітаційно-імпрровізаційного характеру. Автор вводить у твір багатоголосний вокальний ансамбль, який виконує роль переважно підголоскового фону для соліста, епізодично створюючи ефект відлуння в горах. Між солістом та вокальним ансамблем переважають консонуючі інтервали, що надає мелодії м’якості та покращує її сприйняття. Приспів побудований на двох повторюваних елементах, які почергово виконуються дуєтом і солістом, та на фоні яких звучить вокаліз ансамблю. Амплітуда динаміки коливається від *p* до *f* і створює дисбаланс у ліричному настрої твору. В цілому композиція є гармонійним взірцем любовної лірики, в якій відображені душевні хвилювання молодої людини.

“Фантазія травневих ночей” має яскраво виражений романтичний характер з відтінком “світлого смутку”. Насичений фортепіанний супровід містить багато альтерованих акордів, зокрема мінорну доміанту в мажорі – один із типових “романтичних” акордів. Вокальна партія розвивається стрімким рухом вперед за допомогою переважно тріольного ритмічного малюнку. Твір має куплетну форму, але слухачеві вона може здатися наскрізною за рахунок безперервного руху мелодії. Композиція звучить на одному динамічному рівні, відсутні різкі спади чи наростання динаміки. Автор не вказує агогічних відхилень, за винятком одного

ritenuto, але враховуючи романтичний стиль написання, виконавець має можливість застосовувати агогічні відхилення на власний розсуд. У поетичному тексті відображено душевний драматизм, ліричні переживання автора.

“Колискова” – яскравий взірець лірики у творчості В. Івасюка. Починається твір фортепіанним вступом, фактура якого має стильові відтінки імпресіонізму – легкість, прозорість, казково-загадковий характер. Твір має форму романсу; фактура фортепіанного супроводу підкреслює характер твору, вона не перенавантажена тривуками та септакордами. У вокальній партії виділяється залиговування двох сусідніх нот, що створює ефект “заколювання”. Розмір вступу 4/4, далі він змінюється на 12/8 і залишається таким до кінця твору. У супроводі присутня підголоскова поліфонія з мелодією у верхньому голосі, яка частково дублюється у вокальній партії. Характер композиції – ліричний, наспівний, наповнений батьківською ніжністю і теплом. В цілому пісня “Колискова” – взірець вдалого поєднання музичного супроводу, легкості вокальної партії і поетичного тексту.

“Над морем” належить до ліричних мініатюр, форма куплетна, але приспів відсутній – така форма бере початок з народних пісень, де один куплет плавно переходить в інший. Фортепіанний супровід доповнює зміст пісні за рахунок дуже повільного темпу виконання, таким чином створюється враження плинності мелодії. В поетичному тексті автор використовує уособлення – надає морю людських рис – воно “спить”, “сміється”, “ридає”. За рахунок цього та інших художніх прийомів поетичний текст набуває музичності, стає дуже виразним; автор мінімізує фортепіанний супровід, який складається переважно з четвертних та половинних тривалостей, альтерованих акордів. Невеликі агогічні відхилення у вступі (\diamond), створюють враження приливу та відливу хвилі. Закінчується пісня акордом на *pp*, підкреслюючи сум фінальних слів “залишилась мені моя печаль”.

Із аналізу вищезазначених творів можна зробити висновок, що В. Івасюк був не просто композитором, який майстерно працював з формою та виразовими засобами, але й перш за все митцем, який вмів вийти за рамки загальноприйнятої на той час традиції написання музики задля підкреслення її змісту та художнього наповнення.

Висновки. Особливості індивідуального стилю та композиторської манери Володимира Івасюка поєднують у собі глибоку ментальну прив’язаність до народної музики, багатство творчої натури митця, його особистісне бачення музичного полотна та новий погляд на написання музики.

Його вокальні твори відрізняються своєю самобутністю, лаконічністю, видозміною класичних форм на більш гнучкі та цікаві. Безперечно, що вокальні твори В. Івасюка стали не просто втіленням таланту митця і самобутності його манери, а відображенням краси і унікальності української пісні.

Пісенна лірика В. Івасюка відображає надзвичайний талант композитора передавати зміст та характер твору виразовими засобами музичної мови. Жанрове, стильове, гармонічне та темпоритмічне різноманіття його творів забезпечу-

ють їм оригінальність, новизну та відображають авторський почерк митця. Завдяки своєму мелодичному багатству та широкому спектру тематизму, пісенна лірика В. Івасюка користується великою популярністю вже декілька десятиліть та є одним із джерел натхнення для сучасних композиторів-піснярів та виконавців. Унікальність його пісенної творчості стала значним явищем української музичної культури і, як показали існуючі дослідження – є невичерпним джерелом для творчих ідей сучасних українських музикантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василюшин О. М. Володимир Івасюк: сила серця і таланту: монографія. Львів : Укр. Акад. Друкарства, 2009. 365 с.
2. Вознюк В. А. Між мовчанням і словом : поезія, спогади, дорожні есеї, проза. Чернівці, 2010. С. 163–181.
3. Володимир Івасюк. Музичні твори: до 60-річчя від дня народження / за ред. О. М. Івасюк. Чернівці : Букрек, 2009. 292 с.
4. Івасюк В. М. Пісні. Київ: «Музична Україна», 1977.
5. Івасюк Г. М., Івасюк О. М., Криса Л. С. Відлуння твоїх кроків : альбом спогадів. Львів, 2011. 239 с.
6. Івасюк М. Г. Елегії для сина: поезії. Ужгород, 1991. 124 с.
7. Івасюк М. Г. Монолог перед обличчям сина. Чернівці : Букрек, 2012. 224 с.
8. Кириловська Т. Романсова основа його пісень. *Володимир Івасюк. Життя – як пісня : спогади та есе.* / за ред. П. М. Нечаєвої. Чернівці, 2003. С. 80–123.
9. Маришчак В. На вершинах естрадної пісні. *Володимир Івасюк. Життя – як пісня : спогади та есе.* / за ред. П. М. Нечаєвої. Чернівці, 2003. С. 41–79.
10. Нечаєва П. М. Володимир Івасюк. Життя — як пісня : спогади та есе. Чернівці : Букрек, 2003. 216 с.

REFERENCES

1. Vasylyshyn O. M. Volodymyr Ivasiuk: syła sertsia i talantu. [Volodymyr Ivasiuk: strength of heart and talent]. Monographs, Lviv, 2009. 365 p. [in Ukrainian].
2. Vozniuk V. A. Mizh movchanniam i slovom poezii, spohady, dorozhni esei, proza. [Between silence and words: poetry, memoirs, travel essays, prose.] Chernivtsi : 2010, pp. 163–181. [in Ukrainian].
3. Ivasiuk V. M. Pisni. [Songs] Kyiv, 1977. 44 p. [in Ukrainian].
4. Ivasiuk H. M., Ivasiuk O. M., Krysa L. S. Vidlunnia tvoikh krokiv : albom spohadiv. [Echoes of your steps: an album of memories]. Lviv, 2011. 239 p. [in Ukrainian].
5. Ivasiuk M. H. Elehii dlia syna: poezii. [Elegies for the son: poetry]. Uzhhorod, 1991. 124 p. [in Ukrainian].
6. Ivasiuk M. H. Monoloh pered oblychchiam syna. [Monologue in front of his son]. Chernivtsi : Bukrek, 2012. 224 p. [in Ukrainian].
7. Volodymyr Ivasiuk. Muzychni tvory : do 60-richchia vid dnia narodzhennia / za red. O. M. Ivasiuk. [Musical works: to the 60th anniversary of his birth/ edited by O.M. Ivasiuk]. Chernivtsi : Bukrek, 2009. 292 p. [in Ukrainian].
8. Kyrylovska T. Romansova osnova yoho pisen // Volodymyr Ivasiuk. *Zhyttia – yak pisnia : spohady ta ese.* [The romantic basis of his songs. *Volodymyr Ivasiuk. Life as a song: memories and essays / edited by P. M. Nechaieva.*] Chernivtsi, 2003. pp. 80–123. [in Ukrainian].
9. Maryshchak V. Na vershynakh estradnoi pisni. *Volodymyr Ivasiuk. Zhyttia – yak pisnia : spohady ta ese.* [At the top of pop song. *Volodymyr Ivasiuk. Life as a song: memories and essays / edited by P. M. Nechaieva.*] Chernivtsi, 2003. pp 41–79. [in Ukrainian].
10. Nechaieva P. M. Volodymyr Ivasiuk. Zhyttia — yak pisnia : spohady ta ese. [Vladimir Ivasyuk. Life is like a song: memories and essays.] Chernivtsi : Bukrek, 2003. 216 p. [in Ukrainian].